

Gustav Mahler v ljubljanskem Deželnem gledališču

(Prispevek k biografiji)

Po Bad Hallu, kjer je v gledališču začel svojo dirigentsko pot, je Gustav Mahler odšel v Ljubljano. Tu je jeseni leta 1881 nastopil mesto kapelnika v Deželnem gledališču. Kaj ga je sèm privedlo?

Zdi se, da je mogoče njegovo zaposlitev v ljubljanskem Deželnem gledališču pojasniti z raznih vidikov, ki se ponujajo v tej smeri in so vsaj osnova za domneve, če jih že ne moremo imeti za stvarne, nedvoumne razloge.

Za ta namen je s te strani upoštevanja vreden že Mahlerjev mladostni temperament, ki mu ni dal, da bi dolgo zdržal na istem mestu: v petih letih je menjal kar pet gledališč (Bad Hall, Ljubljana, Olomouc, Kassel, Praga).

Seveda ta motiv ni bil edini, ki je povzročil naglo prehajanje iz gledališča v gledališče. Temu je bila gotovo tudi in še zlasti vzrok Mahlerjeva težnja, da bi se zaposlil v takem gledališču, ki bi mu nudilo ugodne pogoje za razvoj, kakor si ga je zamislil, ko si je izbral dirigiranje za življenjski poklic. Mlademu človeku, kar je bil Mahler v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja, to ni bilo lahko. O tem pričajo podatki, ki pravijo, da se je sprva moral zadovoljiti z manjšimi pokrajinskimi gledališči, kakor so bila v Bad Hallu, Ljubljani in Olomoucu. A zakaj se je med več možnostmi, ki jih je gotovo imel na voljo, odločil ravno za Ljubljano? Je bil to le slučaj ali so ga k temu morda vodili neki razlogi?

S prej omenjeno razlago se še to vprašanje ne zdi izčrpano. Kaže, da smemo v odgovoru nanj in za temeljitejšo pojasnitev uporabiti vsaj še dva momenta.

V trenutku začetka Mahlerjevega dirigentskega udejstvovanja je že imelo glasbeno predstavljane ljubljanskega Deželnega in prejšnjega Stanovskega gledališča dolgo tradicijo. Ohranjeno gradivo pripoveduje, da je do leta 1881 seznanilo obiskovalce z opernim repertoarjem, ki je bil značilen za druge, v zgodovini evropske operne reprodukcije bolj znane in pomembnejše operne hiše. S te strani se ljubljanska operna programska politika v primerjavi z njimi vsaj v glavnem torej ni razlikovala ne v načelu ne v praksi. Obenem pravijo viri, da so v dolgem razdobju v ljubljanskem gledališču nastopili tudi kvalitetni pevci in pevke in da so bile posamezne sezone naravnost razkošne. Raven izvedb je bila seveda odvisna od kvalitete operne oziroma gledališke družbe, ki je za to ali ono sezono najela gledališče, in še od materialnih pogojev.

Iz raznih poročil lahko sklepamo, da obseg in način glasbenega dela ljubljanskega gledališča in s tem ljubljanske operne reprodukcije omenjenega razdobja nista bila vedno na stopnji, ki je bila na splošno značilna za pokrajinska gledališča. Od časa do časa sta se nadnje dvignila in približala izvedbam v pomembnejših središčih; tu in tam sta bila z njimi celo enaka.

Je bilo to Mahlerju morda znano? Če je bilo, bi smeli tudi v tem videti enega izmed razlogov, zaradi katerih se je odločil za Ljubljano, kjer je pričakoval več kot drugod.

S tem razlogom je še utegnil biti zvezan drug razlog, ki je lahko vplival na Mahlerjev prihod v Ljubljano in se zdi verjeten: poznanstvo in prijateljstvo

*Gustav Mahler v času
dunajskega bivanja
(po Dolbinovi risbi, Paris,
Collection André Meyer)*

z Antonom Krisperjem. Ta je izšel iz družine ljubljanskih trgovcev in se je rodil v Ljubljani dne 28. decembra 1859.¹ Ko je v rodnem mestu zaključil ljudsko in srednjo šolo, je odšel na Dunaj, kjer je študiral na konservatoriju in na univerzi. Podatki o njegovem delu so skromni. Znano je, da je komponiral na primer »Sonato« in »Toccatto« v načinu Lisztovega ustvarjanja, a z majhno invencijo, in tudi neko opero. Razen tega se je usmeril v teoretično razglabljanje, katerega rezultat je bila razprava »Die Kunstmusik in ihrem Prinzip, ihrer Entwicklung und ihrer Konsequenz« oziroma »Die Musiksysteme in ihren Prinzipien«.²

Gradivo vodi k domnevi, da je prijateljstvo med Mahlerjem in Krisperjem nastalo v času njenega dunajskega študija. Koliko je Mahler morda vplival na Krisperjevo ustvarjanje, je vprašanje. Njegovih klavirskih skladb vsekakor ni izvajal, ko je v Ljubljani nastopil kot pianist — to bodo potrdili poznejši podatki. Znano pa je, da so uprizorili Krisperjevo opero v praškem Nemškem gledališču, ko je bil tam kapelnik Mahler, ki je verjetno vplival, da so jo sprejeli

¹ Prim. Verzeichniss der gesammelten Anzeigezettel zum Behufe der Volkszählung v Ljubljani za 1869 in 1880, gradivo v Mestnem arhivu v Ljubljani. Iz tega gradiva je razvidno, da je bil Anton Krisper četrti otrok Josefa in Engelhilde Krisper, roj. Baumgartner. Leta 1869 je bil v 1. razredu ljubljanske realke, leta 1880 pa je bil »Student der Philosophy« in samski. Mantuani napačno navaja, da se je rodil 1858. Gl. Mantuani J., O slovenski operi, Zbori VI, 39; Riemann H., Musik-Lexikon, V. izd., 610.

² Prim. Mantuani J., ib.; Riemann H., ib.; isti, VIII. izd., 591.

v program.³ V praški izvedbi sicer ni uspela in to je najbrž vplivalo, da je njen avtor skladanje opustil. Za poznejši čas namreč ni znano, da bi komponiral.⁴ Dejstvo, da je bila omenjena opera izvedena v Pragi v času Mahlerjevega tamošnjega delovanja, pa vsaj posredno priča o zvezah med njim in Krisperjem.

Ni neposrednega dokaza za trditev, da je prišel Mahler v Ljubljano po Krisperjevi zaslugi, a vendar govorijo okoliščine v prid tej tezi in njeni upravičenosti. Krisper je bil komaj leto dni starejši od Mahlerja. Vezalo ju je prijateljstvo. Tako bi Krisper lahko seznanil Mahlerja z Ljubljano in ga tudi je po vsej verjetnosti. Najbrž ga je tudi nagovoril, da se je odločil zanjo, ko mu delo v Bad Hallu ni več ugajalo. Glede na vlogo, ki jo je imel njegov oče v Ljubljani, še lahko domnevamo, da je Anton Krisper s pomočjo svojega očeta Mahlerju posredoval mesto kapelnika v ljubljanskem gledališču.

Mahler je prišel v Ljubljano, ko mu je bilo komaj enaindvajset let. Kakšna je bila fiziognomija glasbenega dela tega gledališča tik pred letom 1881, ko se je za njegovim dirigentskim pultom pojavil mladi Mahler?

Ne na prvo ne na drugo vprašanje ni mogoče izčrpno odgovoriti. Za čas od sezone 1874/5 do 1898/9 je gradivo ljubljanskega Deželnega gledališča skrajno pomanjkljivo.⁵ Arhivskih virov skoraj ni, primerki gledaliških letakov so redki. Pač so na razpolago časopisna naznanila o gledaliških predstavah in ocene o uprizoritvah, a tudi teh vselej in za vse predstave niso objavljali. Kolikor se je sploh ohranilo, pa gradivo te vrste pripoveduje, da je bil glasbeni program Deželnega gledališča v razdobju, ki nas zanima v zvezi z Mahlerjem, podoben

³ Prim. Mantuani J., *ib.*; gradivo v NUK, Ljubljana.

⁴ Prim. Mantuani J., *ib.*;

⁵ Prim. gradivo v Muzejski knjižnici v Ljubljani, mapa XCI.

Staro Deželno gledališče v Ljubljani (pogorelo 1887)

onemu izpred leta 1874, za katerega so viri obsežnejši. Uprizarjali so opere, operete, spevoigre, pravljice s petjem in glasbo in kar je bilo podobnih ali sorodnih zvrsti. Izbira repertoarja je bila odvisna od vodstva posameznih gledaliških družb, ki so se pogosto menjavale. Pevcev in pevk in kapelnikov je bilo dovolj, gledališče je imelo lasten orkester in na voljo vse tehnične činitelje, ki so bili potrebni za uprizarjanje.

V sezoni 1881/2 je bil direktor ljubljanskega Deželnega gledališča Alexander Mondheim-Schreiner in kapelnik Gustav Mahler. Orkester je štel 18, zbor pa 14 članov, razen tega so seveda bili še solisti.⁶ Mahler se je predstavil že ob prvi predstavi sezone, Bauernfeldovi igri »Bürgerlich und Romantisch«, ki jo je uvedel z Beethovnovno uverturo »Egmont«. Poročilo pravi: »Eingeleitet war der Festabend durch Beethovens ‚Egmont-Ouverture‘, welche das Orchester exact zur Ausführung brachte.«⁷ Več o Mahlerju in njegovih kvalitetah ne pove, toda iz njega je jasno razvidno, da je bil orkester tehnično dobro pripravljen.

Nato je Mahler kot edini angažirani dirigent skozi celo sezono vodil glasbene izvedbe, tudi takrat, ko poročila tega izrecno ne omenjajo.⁸ Kako jih je pripravil in kako so poročevalci cenili njegove sposobnosti in napore, naj govorijo viri, kolikor so na razpolago.

Ko so v sezoni 1881/2 prvič uprizorili Verdijevega »Trubadurja«, menda izvedba ni bila najboljša, saj poročevalec sicer ne bi bil zapisal, da je bila »ohne wesentliche Störung«. V nadaljevanju beremo: »Das Orchester unter Herrn Mahler Leitung hielt sich wacker«,⁹ kar pove, da motenj, ki jih je smatral poročevalec za nebitvene, ni bil kriv ne Mahler ne orkester. Še bolj je to razvidno iz poročila o reprizi te opere, ki je bila s spremenjeno glasovno zasedbo in brez motenj. Za to priložnost namreč izvem: »Auch das Orchester fühlte sich durch die Sicherheit der Sänger gehoben, ja, es geriet förmlich ins Feuer.«¹⁰ V prvi predstavi so torej motili pevci. Ko so jih za reprizo zamenjali z boljšimi, je bilo vse v redu. Še več. Orkester se je razigral, bil je še boljši kot prvič in celotna predstava je bila »höchstgenussreich«.¹¹ Dobra je bila tudi ponovitev v začetku januarja 1882.¹² Mahler je bil naveden kot dirigent le v poročilu o prvi izvedbi in drugi reprizi, ne pa tudi v poročilu o prvi reprizi. V poročilu o drugi reprizi je ocenjevalec ponovil, kar je lakonično in stereotipno povedal v poročilu o prvi izvedbi.¹³

Kritiku je ugajala tudi izvedba operete »Giroflé-Girofla« Alexandra Lecoqa. Pohvalil je celoto in še posebej Mahlerjevo vodstvo: »Das Orchester war unter

⁶ Prim. LZg (Laibacher Zeitung) 1881, št. 204.

⁷ Prim. LZg 1881, št. 218.

⁸ Prim. LZg 1881, št. 227, 235, 236, 250, 254, 265, 270, 272, 274, 279, 281; LZg 1882, št. 1, 25, 75. — Ponavadi ime dirigenta ni navedeno, kadar poročila omenjajo reprize. Vendar je bil tudi v takih primerih dirigent isti, v sezoni 1881/2 Mahler. Zlasti to velja, ko gre za opere in operete, kar potrjuje poročilo v LZg 1882, št. 34, kjer je izrecno rečeno, da vodi isti kapelnik opere in operete. Izjeme so menda bile pravljice, burke s petjem in glasbo in podobne uprizoritve, za katere je bila v prejšnjih sezonah praksa, da so glasbeni del vodili koncertni mojstri. Skoraj gotovo so se po njej ravnali tudi v sezoni 1881/2. Zdi se, da je tako treba interpretirati tudi ustrezna časopisna poročila, ki pa so bila za take predstave redka.

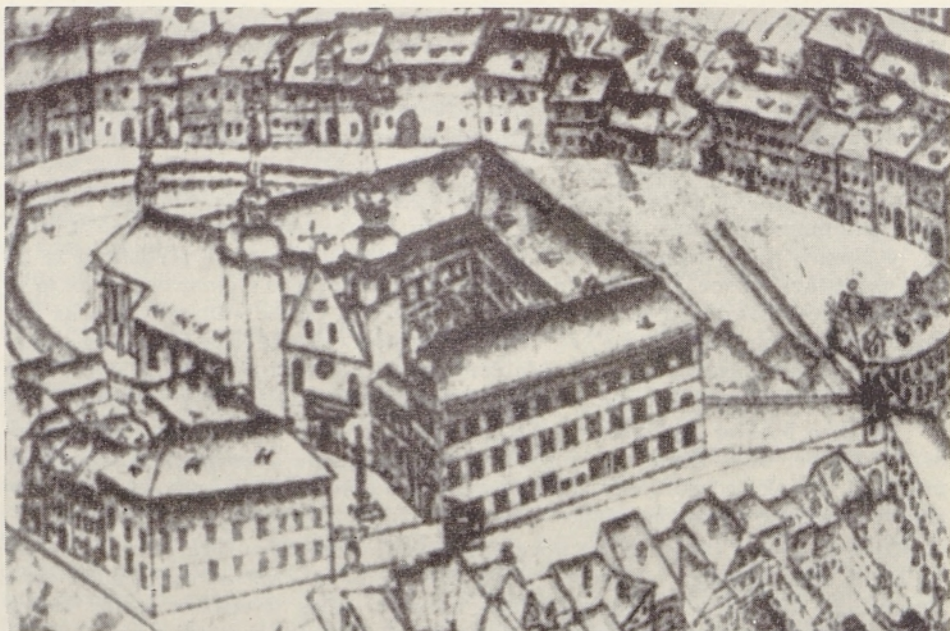
⁹ Prim. LZg 1881, št. 225.

¹⁰ Prim. LZg 1881, št. 235.

¹¹ Ib.

¹² Prim. LZg 1882, št. 8.

¹³ Ib.

Poslopje v Ljubljani (današnji Levstikov trg), kjer je bila redutna dvorana

Mahlers Leitung voller Verve.«¹⁴ Bolj zadržano je pisal o uprizoritvi Webrovega »Freischütza«, za katero je dejal le, da je bila zadovoljiva (»verlieft in befriedigender Weise«).¹⁵ Dirigenta ni omenil. Pač pa se je navdušil, ko so izvedli Mozartovo »Zauberflöte«. V svojem poročilu je med drugim zapisal, da je bila predstava »vorzüglich für die Verhältnisse einer Provinzbühne, sowohl in gesanglicher als auch in orchesterlicher Beziehung. Die ‚Zauberflöte‘ ist unter der Leitung des Kapellmeisters Mahler sorgfältigst mit allen Eifer und vielen Fleiss studiert worden... Der Chor entwickelte... eine ungeahnte Kraft«.¹⁶

Tako ali podobno priznanje Mahlerjevemu studioznemu delu z orkestrom in s pevci in izvrstnim uspehom, ki jih je dirigent dosegel ob uprizoritvah, zveni tudi iz poročil o drugih izvedbah pod njegovim vodstvom. Tako je bila npr. zelo pohvaljena izvedba Rossinijevega »Seviljskega brivca« z dne 16. decembra 1881, ki ni bila prva v tej sezoni, kajti v poročilu o tej predstavi beremo, da »včeraj ni bilo motenj« (»es kamen gestern keinerlei Störungen vor«).¹⁷ Kot že v drugih primerih jih tudi v »Seviljskem brivcu« nista povzročila Mahler in orkester, ki je bil »unter Herrn Mahlers Leitung... recht gut«,¹⁸ ampak spet pevci. Sijajna se je zdela poročevalcu izvedba Gounodovega »Fausta«. Ko je naglasil velik uspeh pevcev, je menil: »... desgleichen ist vom Chor und Orchester — unter des Herrn Kapellmeister Mahlers Leitung — nur gutes zu berich-

¹⁴ Prim. LZg 1881, št. 227.

¹⁵ Prim. LZg 1881, št. 236.

¹⁶ Prim. LZg 1881, št. 249.

¹⁷ Prim. LZg 1881, št. 287

¹⁸ Ib.

ten«. ¹⁹ V bistvu enako je njegovo poročilo za uprizoritev Nicolajjevih »Veselih žen windsorskih«. Pohvalil jo je in zaključil: »Im grossen und ganzen jedoch gingen ‚Die lustigen Weiber‘ unter des Dirigenten Hrn. Mahlers Leitung exact und zufriedenstellend«. ²⁰ Orkester je dosegel priznanje tudi, ko so uprizorili opereto »Der lustige Krieg« Johanna Straussa. ²¹

Vselej poročila o glasbenih izvedbah v Deželnem gledališču niso bila tako priznalna. Tako npr. beremo o izvedbi Verdijeve opere »Ernani« med drugim: »Die Gesamtaufführung der Oper unter der Leitung ihres Dirigenten Herrn Mahler war eine befriedigende«, ²² kar pravi, da vse le ni bilo na potrebni višini, čeprav je vodil predstavo Mahler; tudi orkester je bil samo zadovoljiv, tako kot je bil s celotno izvedbo vred še ob nekaterih drugih priložnostih. ²³

V primerih, ko poročevalcu izvedbe niso bile kdove kako všeč, dirigenta, to je Mahlerja največkrat sploh ni omenil. Vendar se ne zdi, da bi to storil namerno. Poročila namreč navajajo vrsto predstav, katerih izvedbe so bile pozitivno ocenjene, a o dirigentu navzlic temu ni bilo govora, ²⁴ čeprav skoraj ni dvoma, da je bil Mahler. V to vrsto spada npr. poročilo o uprizoritvi opere »Marta« Flotowa, ki je bilo nadvse ugodno, ²⁵ in o izvedbi Mendelssohnovega »Sna kresne noči«. Mahler je bil v gledališkem glasbenem korpusu edini, ki je mogel oskrbeti glasbeni del tako, da je bil »vom Orchester sehr gut vorgetragen und hatte wahrlich wenig Anteil an dem Gelingen der Vorstellung«. ²⁶ To gotovo velja tudi za uprizoritev Goethejevega »Egmonta«, za katerega je orkester prispeval »Beethovens Originalmusik in verdienstlicher Weise zu Gehör«, ²⁷ nedvomno po Mahlerjevi zaslugi.

Zakaj poročila v nekaterih, celo številnih primerih dirigenta niso omenila, je vprašanje, na katerega po tolikšnem presledku in brez zanesljive argumentacije ni mogoče definitivno odgovoriti. Bržkone je treba temu iskati vzrok v časopisnem, bolj kronističnem poročanju o gledaliških in še zlasti o glasbenih uprizoritvah. Poročila, ki bi jim mogli le zelo redko pripisati značaj nekakšnih strokovnih ocen, so bila nepodpisana — verjetno so jih pisali ljudje iz uredništva in ne strokovno verzirani kritiki. O glasbenih izvedbah je najbrž vedno pisal isti človek. K tej domnevi vodi način izražanja, ki je v vseh primerih enak ali vsaj podoben.

Ne glede na to, kdo je pisal poročila, urednik, ljubitelj glasbe ali strokovnjak, je bilo za Mahlerja važno, kako jih je pisal. Na splošno so bila zanj

¹⁹ Prim. LZg 1882, št. 23. — Poročilo se podrobneje ne spušča v zmogljivosti zbora in orkestra in ravno tako ne v interpretacijo, ki je bila odvisna od dirigenta, namreč Mahlerja. To velja na splošno tudi za poročila o drugih glasbenih uprizoritvah, iz katerih je mogoče le tu in tam čutiti v ocenjevanju analitični prijem. Domnevni razlogi za ta način ocenjevanja oz. poročanja so razvidni iz teksta.

²⁰ Prim. LZg 1882, št. 34

²¹ Poročilo navaja med drugim: »Auch vom Orchester ist rühmendst zu erwähnen, dass es sich unter Kapellmeister Mahlers braver Leitung sehr wacker hielt«, gl. LZg 1882, št. 49.

²² Prim. LZg 1882, št. 9.

²³ Npr. LZg 1881, št. 270, kjer beremo v poročilu o izvedbi, da je bila pomanjkljiva in da je bilo premalo vaj. Kaj podrobnejšega o tem sicer ni, vendar kaže stilizacija, da velja omenjena konstatacija tudi za glasbeni del izvedbe.

²⁴ Gl. npr. LZg 1881, št. 250, 265; LZg 1882, št. 1, 25, 75.

²⁵ Prim. LZg 1881, št. 254.

²⁶ Prim. LZg 1881, št. 274.

²⁷ Prim. LZg 1881, št. 281.

ugodna, večkrat kar laskava in so lahko spodbudno vplivala na prizadevanje mladega dirigenta. Posebno priznalno je bilo poročilo o uprizoritvi opere »Alessandro Stradella« Flotowa, ki je bila 23. marca 1882 v korist kapelnika Mahlerja. V njem beremo o dirigentu več kot kdaj koli prej: »Gestern hörten wir Flotows liebliche Oper „Alessandro Stradella«, die sich unser unermüdlich tätige und strebsame Kapellmeister Hr. G. Mahler zu seinem Benefiz gewählt hatte, und die, fleissig einstudiert, auch ganz gut vonstatten ging. Als der Benefiziant erschien, ward er von dem ziemlich zahlreich anwesenden Publikum mit lebhaften Beifalle und vom Orchester mit einem Tusch empfangen, sowie er auch einen grossen Lorbeerkranz mit schweren Schleifen erhielt, welche Zeichen der Anerkennung dieser tüchtig geschulte Musiker, der es wirklich ernst nimmt mit seiner schwierigen Aufgabe und der auch die Saison über viele Mühe und Plage hatte, wohl verdient.«²⁸

Iz gradiva je razvidno, da je Mahler kot kapelnik ljubljanskega Deželnega gledališča uspel v celoti. Publika mu je bila naklonjena, kritika oziroma časopisni poročevalci tudi. V sezoni 1881/2 si je v tem gledališču pridobil mnogo izkustev, ki so bila tehnično, a tudi z vidika interpretacije v določenem smislu važna za njegov nadaljnji razvoj. Dirigiral je sicer malemu orkestru, ki je bil od časa do časa, kadar se je pokazala potreba, pomnožen s člani ljubljanskega filharmoničnega orkestra; taka praksa je bila že davno pred Mahlerjem in tudi še za njim v tem gledališču. Še bolj se je Mahler seznanil z načinom dela z zboristi in solisti, skratka z vsem, kar je potrebno opernemu dirigentu, ki mu na začetku razvoja udejstvovanje v manjšem ansamblu lahko znatno pomaga, da se more nato v večjih in velikih gledališčih bolj razmahniti. S te strani je bilo za Mahlerja delovanje v ljubljanskem gledališču gotovo koristno.

Z druge strani je bil Mahler pridobitev za ljubljansko Deželno gledališče. Mlad, sposoben, tehnično dobro šolan dirigent z umetniškimi kvalitetami, ki so se pozneje dvignile na visoko raven, a so bile izrazite gotovo že na začetku njegovega udejstvovanja, je lahko neposredno vplival na dviganje izvajalne, tehnične in umetniške stopnje orkestra, zbora in solistov. V primerjavi s programi, ki jih je imelo to gledališče neposredno pred Mahlerjevim prihodom v Ljubljano, kaže, da je ta dirigent bistveno vplival tudi na fiziognomijo ljubljanskega glasbenega gledališkega repertoarja. Medtem ko je bilo prej težišče na operetah, spevoigrah in drugih zvrsteh z glasbo in manj na operi, je bilo v sezoni 1881/2 težišče na operi. Verdi, Mozart, Rossini, Gounod, Flotow, Nicolai so s svojimi operami v tej sezoni vodili glasbeni program tega gledališča. Seveda so tu tudi zdaj predstavljali operete, pravljice s petjem in z glasbo, burke z glasbo in podobno in celo Mahler jih je tu in tam dirigiral. Vendar so bile v ozadju in pomembnejše niso nižale ravni osrednjega umetniškega karakterja gledališkega glasbenega repertoarja.

Sezona 1881/2 ljubljanskega Deželnega gledališča je bila z glasbene strani torej kvalitetna tako glede repertoarja kakor izvedb. Zato gre temeljna zasluga Mahlerju, ki je kljub svoji mladosti znal izdatno izraziti svoje umetniške sposobnosti in uveljaviti svoje oblikovalno gledanje.

Mahlerjeva zaposlitev v gledališču je bila obsežna, kajti vse glasbeno delo je bilo na njegovih ramenih. Zato ta ali ona predstava glasbeno seveda ni mogla

²⁸ Prim. LZg 1882, št. 68, 69.

VIERTES CONCERT

der

philharmon. Gesellschaft in Laibach

unter der Leitung ihres Musik-Directors Herrn

Anton Nedvöd

und freundlicher Mitwirkung des Herrn

Gustav Mahler,

Kapellmeister des landschaftl. Theaters in Laibach,

Sonntag, den 5. März 1882

im landschaftlichen Redoutensaale.

Anfang um halb 5 Uhr nachmittags.

PROGRAMM.

- 1.) J. O. Grimm: Suite in Canonform für Streichorchester:
a) *Allegro con brio*;
b) *Andante lento*;
c) *Tempo di Menuetto*;
d) *Allegro risoluto*.
- 2.) F. Mendelssohn-Bartholdy: **Capriccio brillant**, op. 22, H-moll, für das Pianoforte mit Begleitung eines Streichquartettes; Herr *G. Mahler*.
3. a) J. Brahms: **Liebestreue**, } Lieder mit Pianofortebegl.,
b) A. Dorn: **Schneeglöckchen**, } ges. v. Frä. *Carol. Witschl*.
- 4.) L. Boccherini: **Menuett** für Streichorchester.
5. a) R. Schumann: **Waldscenen**, a) *Jagdlied*,
b) *Vogel als Prophet*, } Herr
b) F. Chopin: **Polonaise**, op. 53, As-dur. } *G. Mahler*.
- 6.) Ant. Dvořák: **Serenade**, E-dur, für Streichorchester:
a) *Moderato*;
b) *Tempo di Valse*;
c) *Scherzo*;
d) *Larghetto*;
e) *Finale*.

Der Saal wird um halb 4 Uhr geöffnet.

Der Eintritt ist nur den Vereinsmitgliedern gegen Abgabe der auf Namen lautenden Eintrittskarten gestattet. — Da nach § 16 der Statuten Familien das Recht zum Eintritte für drei in gemeinschaftlicher Haushaltung lebende nicht selbständige Angehörige zusteht, so wolle für jedes weitere, an den statutenmässigen musikalischen Aufführungen theilnehmende Familienmitglied eine separate Eintrittskarte beim Herrn Vereinskassier **Carl Karinger** gegen Entrichtung des statutenmässigen Jahresbeitrages von 1 fl. gelöst werden.

Anmeldungen zum Eintritte in die philharm. Gesellschaft werden in der Handlung des Herrn **Carl Karinger**, Rathhausplatz, entgegengenommen.

biti vseskozi pripravljena.²⁹ Na splošno pa glede kvalitete ni bilo pripomb in so skoraj vse uprizoritve žele pohvalo poročevalca.

Kljub temu, da ga je pripravljanje repertoarja zelo vezalo, je Mahler našel čas še za udejstvovanje izven gledališkega okvira. To potrjuje tudi njegovo sodelovanje z ljubljansko Filharmonično družbo. Na njenem četrtem koncertu dne 5. marca 1882 pa Mahler ni nastopil kot dirigent, kakor bi morda pričakovali, kajti dirigiral je »Music-Director« te institucije Anton Nedvď,³⁰ medtem ko je Mahler sodeloval kot pianist.³¹ Izvedel je Mendelssohn-Bartholdyjev »Capriccio brillant«, op. 22 v h-molu za klavir s spremljevanjem godalnega kvarteta, kot navaja program (»mit Begleitung eines Streichquartettes«), nadalje »Waldszenen« (Jagdlied, Vogel als Prophet) Roberta Schumanna in Chopinovo »Polonaise« v as-duru, op. 53.³² Kot pianista so ga ocenili zelo pozitivno. Takole beremo o njegovem izvajanju: »Capriccio brillant von Mendelssohn, für das Pianoforte mit Begleitung eines Streichquartetts gab Herrn Mahler die beste Gelegenheit, sich dem Laibacher Publikum als tüchtiger Klavierspieler vorzustellen, der über eine brillante Technik verfügt und dieselbe auch richtig anzuwenden versteht. Herr Mahler ist ein Zögling des Wiener Konservatoriums und speziell in Pianoforte ein Schüller des Professors Epstein, in der Composition errang er den ersten Preis. Für seine gestrigen Vorträge ward Herr Mahler durch lebhafter Beifall ausgezeichnet, insbesondere für den selbstständigen bravourösen Vortrag mehrere Musikstücke von Schumann und Chopin.«³³

Arhivsko gradivo ljubljanske Filharmonične družbe omenja sporočilo na seji dne 25. marca 1882, da je bil pianistu za sodelovanje na omenjenem koncertu izplačan honorar v znesku 20 florintov (»über die Verabfolgung eines Honorars vom 20 F. an den Theater-Kapellmeister Mahler für seine Mitwirkung beim 4. Concerte«).³⁴

Iz poročil Filharmonične družbe ni videti, da bi Mahler še kdaj nastopil na njenih koncertih. Kaže, da je bil omenjeni nastop edini. Toliko zanimivejši je zato, ker predstavlja Mahlerja kot pianista. Za to smer udejstvovanja pozneje ni več kazal zanimanja.

²⁹ Prim. LZg 1881, št. 270.

³⁰ Letak za cit. koncert pravi na začetku: »Viertes Concert der philharmonischen Gesellschaft in Laibach unter der Leitung ihres Musik-Directors Herrn Anton Nedved und freundlicher Mitwirkung des Herrn Gustav Mahler, Kapellmeister des landschaftlichen Theaters in Laibach, den 5. März 1882 im landschaftlichen Redoutensaale, Anfang um halb 5 Uhr nachmittags«, gl. primerek v arhivu Filharmonične družbe v NUK, rokopisni oddelek, inv. št. 21/58.

³¹ Poleg skladb, ki jih je Mahler izvedel, je še obsegal program (navajam kot je v originalu): J. O. Grimm, Suite in Canonform für Streichorchester; J. Brahms, Liebestreue; A. Dorn, Schneeglöckchen; L. Boccherini, Menuett für das Streichorchester. K temu prim. gradivo v arhivu Filharmonične družbe, NUK, glasbeni oddelek; Jahres-Bericht der philharmonischen Gesellschaft in Laibach, Laibach 1882, 44, 45.

³² Gl. cit. Jahres-Bericht, 44, 45, 37, in cit. gradivo v NUK. S tem še prim. LZg 1882, št. 53 — Vsekakor je značilno, da Mahler ni dirigiral nobenega filharmoničnega koncerta. Ljubljanska Filharmonična družba je za te namene večkrat najela tuje goste. Mahler ni bil med njimi; morda se je zdel vodstvu kljub uspehom, ki jih je imel v gledališču, premlad ali premalo verziran v koncertnem dirigiranju, za kate-rega se v času ljubljanskega bivanja najbrž niti sam ni potegoval.

³³ Prim. LZg 1882, št. 53.

³⁴ Gl. Protokoll über die Directions-Sitzung der philharmonischen Gesellschaft in Laibach am 25. März 1882, izvirnik v arhivu Filharmonične družbe, NUK, glasbeni oddelek, mapa Filharmonična družba.

Žal niso ohranjeni ali vsaj doslej niso znani viri, iz katerih bi bilo razvidno, koliko in kako se je morda Mahler vključil v tedanjo ljubljansko družbo in zlasti v njen kulturni krog, ki je bil v procesu osamosvajanja slovenske kulture zelo razgiban. Tudi ni znano, kakšni so bili njegovi eventualni stiki z ljubljanskimi glasbeniki nasploh in posebej s slovenskimi skladatelji, med katere je štel tudi Anton Nedvěd, ki je bil Mahlerjev bližnji znanec in v nekem smislu sodelavec zaradi vezanja gledališkega orkestra s filharmoničnim in glede na Mahlerjev nastop na omenjenem koncertu, k čemur ga je kot glasbeni direktor Filharmonične družbe gotovo sam pritegnil. Viri v tej smeri manjkajo in zato nadaljnja osvetlitev Mahlerjevega življenja za to razdobje žal ni mogoča.

Že prej sem naglasil Mahlerjev pomen za ljubljansko gledališko glasbeno uprizarjanje v sezoni 1881/2. Ta mu gre v določenem smislu tudi za koncertno življenje tedanje Ljubljane. Vanj pogosteje sicer ni segel, vendar mu je s svojim koncertnim nastopom dal prispevek, ki je bil po svoje značilen za podobo koncertne reprodukcije ljubljanskega mesta na začetku osemdesetih let.

Ljubljanska gledališka sezona 1881/2 je bila za Mahlerja le epizoda, ki ji v bogastvu njegovega poznejšega glasbenega dela ni treba in tudi ni mogoče pripisati večjega pomena, kot ji v resnici gre. Kot Bad Hall neposredno prej in Olomouc neposredno za tem mu je tudi Ljubljana pomenila samo leto življenjskega šolanja, a vendar korak naprej v graditvi njegove osebnosti. Njeno gledališče in njen duhovni ambient pa nista bila taka, da bi tu postal, kar je hotel postati. Ob tem spoznanju je s koncem sezone 1881/2 zapustil Ljubljano. Ni znano, da bi poslej z njenim gledališčem imel še kake stike.

Gustav Mahler à Ljubljana

Gustave Mahler fut maître de la Chapelle du Théâtre Régional de Ljubljana dans la saison de 1881–1882. Il dirigea toutes les représentations musicales, parmi lesquelles Troubadour et Ernani (Verdi), La Flutte enchantée (Mozart), Le Barbier de Séville (Rossini), Les Joyeuses Commères de Windsor (Nicolai), Faust (Gounod), Freischütz (Weber) et Marthe (Flotow). Son succès fut brillant. Le public et la critique lui furent favorables. Dans ce théâtre il acquit des expériences qui du point de vue technique et du point de vue de l'interprétation furent d'une importance incontestable pour son futur travail. Mais, en même temps, il exerça par ses qualités artistiques, marquantes dès le début de son activité à Ljubljana, une influence positive sur la physionomie du répertoire théâtral et musical de Ljubljana et sur le niveau des représentations qui était élevé si nous en jugeons par les rapports que nous avons.

Bien que Mahler fût très occupé par la préparation et la réalisation du répertoire, il trouva néanmoins le temps pour prendre part à des activités hors du cadre théâtral proprement dit. Sa collaboration avec la Société Philharmonique de Ljubljana en est une preuve. A l'occasion du 4ème concert de la Société, le 5. mars 1882, il se présenta au public, non pas comme chef d'orchestre mais comme pianiste. Il joua le «Capriccio brillant» op 22 en b-mineur pour piano et accompagnement de quartet à cordes de Mendelssohn-Bartholdi, »Waldszenen« de Schumann, Vogel als Prophet de Jagdlied et la Polonaise op. 53 en as-majeur de Chopin. Il eut un grand succès et la critique fut très favorable.

Il faut aussi mentionner que lors de son séjour à Ljubljana, Mahler entretenait des relations amicales avec le compositeur et théoricien de musique, Antoine Krisper, originaire de Ljubljana. C'est probablement lui qui persuada Mahler de quitter Bad Hall où il avait commencé sa carrière de chef d'orchestre et d'accepter l'engagement à Ljubljana.

A la fin de la saison 1881–82 Mahler partit pour Olomouc où il devint maître de la Chapelle du théâtre de cette ville. On ne sait pas si après son départ Mahler entretint encore des relations avec Ljubljana et son théâtre.